

Wstęp

Społeczna odpowiedzialność biznesu (*Corporate Social Responsibility* – CSR) jest zagadnieniem interdyscyplinarnym, podejmowanym w pracach naukowych z dziedziny ekonomii, zarządzania, finansów, jak również filozofii, socjologii czy prawa. Jest to także nurt badawczy rozwijany w rachunkowości od lat 70. XX wieku w ramach tzw. rachunkowości społecznej (*social accounting*), zgodnie z którą przedsiębiorstwa powinny gromadzić informacje o społecznych i środowiskowych skutkach swoich działań i prezentować je interesariuszom.

Wzrost zainteresowania CSR w kontekście rachunkowości i sprawozdawczości finansowej nastąpił po kryzysie finansowym z 2008 r., gdy konieczne stało się odbudowanie zaufania inwestorów do rynku finansowego, czemu miało sprzyjać m.in. ujawnianie przez spółki bardziej szczegółowych informacji na temat zarządzania ryzykiem i społecznej odpowiedzialności. Istotne zmiany w zakresie społeczno-środowiskowej sprawozdawczości i jej miejsca w ramach systemu rachunkowości zostały wprowadzone niedawno, w związku z przyjęciem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE z dnia 22 października 2014 r. zmieniającej dyrektywę 2013/34/UE w odniesieniu do ujawniania informacji niefinansowych i informacji dotyczących różnorodności przez niektóre duże jednostki oraz grupy. Dyrektywa ta jest uważana za najważniejszą unijną inicjatywę ustawodawczą w obszarze ujawniania informacji środowiskowych, społecznych i związanych z ładem korporacyjnym, podjętą w ostatnich 10 latach.

Celem głównym monografii jest przedstawienie teoretycznych i praktycznych aspektów społecznej odpowiedzialności biznesu oraz jej ujęcia w rachunkowości. Cel ten starano się osiągnąć poprzez realizację celów cząstkowych, takich jak:

- omówienie raportowania zintegrowanego jako nowej koncepcji sprawozdawczości wykorzystującej informacje finansowe i niefinansowe,

- scharakteryzowanie głównych standardów raportowania CSR, które mogą być stosowane przez przedsiębiorstwa,
- przedstawienie problemu badania informacji z zakresu CSR i wyzwań w tym zakresie,
- przybliżenie zagadnienia społecznie odpowiedzialnego inwestowania (*Socially Responsible Investing* – SRI),
- ukazanie specyfiki raportowania społecznej odpowiedzialności biznesu przez jednostki gospodarcze reprezentujące różne branże,
- przeprowadzenie przeglądu zagranicznych i krajowych badań dotyczących społecznej odpowiedzialności biznesu i rachunkowości.

Dla realizacji powyższych celów zastosowano metodę studiów literaturowych oraz analizy zawartości stron internetowych, raportów rocznych, społecznych i zintegrowanych wybranych spółek. Książka składa się z dziewięciu rozdziałów. W pierwszych czterech rozdziałach omówiono standardy i wytyczne związane z ujawnianiem i weryfikacją informacji niefinansowych oraz przybliżono zagadnienie społecznie odpowiedzialnych inwestycji.

W pierwszym rozdziale przedstawiono koncepcję zintegrowanej sprawozdawczości przedsiębiorstw opracowaną przez Międzynarodową Radę ds. Zintegrowanego Raportowania (International Integrated Reporting Council – IIRC). Zgodnie z nią podmioty gospodarcze powinny opracowywać jeden raport (jedno sprawozdanie), w którym prezentowałyby w sposób wszechstronny najbardziej istotne informacje o działalności finansowej, społecznej, ekologicznej czy etycznej. W rozdziale zaprezentowano ideę CSR oraz omówiono sposoby raportowania informacji na jej temat stosowane obecnie w praktyce przedsiębiorstw. Wskazano w nim także na potrzebę wprowadzenia zintegrowanej sprawozdawczości w postaci jednego dokumentu. Zasygnalizowano również problem związany z brakiem standaryzacji sprawozdawczości z zakresu CSR i potrzebę wprowadzenia uregulowań prawnych w tym zakresie.

W drugim rozdziale skoncentrowano uwagę na głównych standardach raportowania CSR. Zaprezentowano w nim najbardziej popularne wytyczne w tym zakresie opracowywane przez takie organizacje jak Global Reporting Initiative (GRI) i UN Global Compact. Omówiono także Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/95/UE dotyczącą ujawnienia informacji niefinansowych. W rozdziale nawiązano również do koncepcji zintegrowanej sprawozdawczości. Scharakteryzowano także normy: Social Accountability 8000, AA1000APS, AA1000SES i AA1000AS oraz zwrócono uwagę na inne wytyczne w zakresie raportowania CSR.

W trzecim rozdziale podjęto próbę określenia roli niezależnego biegłego rewidenta w weryfikowaniu informacji dotyczących kwestii środowiskowych i społecznych oraz przedstawienia wyzwań przed jakimi staje obecnie audyt infor-

macji z zakresu CSR. Omówiono w nim zmiany regulacji prawnych wynikające z konieczności wdrożenia postanowień dyrektyw unijnych. Metodologię przeprowadzania audytu informacji z zakresu CSR zaprezentowano w rozdziale w oparciu o Międzynarodowy Standard Badania 720 *Odpowiedzialność biegłego rewidenta dotycząca innych informacji zamieszczonych w dokumentach zawierających zbadane sprawozdania finansowe* oraz przepisy Międzynarodowych Standardów Usług Atestacyjnych (MSUA) związane z badaniem danych niefinansowych.

W czwartym rozdziale zaprezentowano zagadnienie tzw. społecznie odpowiedzialnych inwestycji (*Socially Responsible Investing* – SRI). Społecznie odpowiedzialne inwestowanie polega na tym, że inwestorzy, podejmując decyzje inwestycyjne, stosują określone strategie, uwzględniające obok osiągnięcia określonego zysku, także aspekty społeczno-etyczne i środowiskowe. Przydatnym narzędziem w selekcji papierów wartościowych rozpatrywanych przy podejmowaniu społecznie odpowiedzialnych decyzji inwestycyjnych są specjalistyczne indeksy giełdowe. W rozdziale zaprezentowano RESPECT Index, funkcjonujący na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych, do którego należą spółki działające zgodnie ze standardami CSR. Celem indeksu jest promocja najwyższych standardów zarządzania w spółkach publicznych w aspektach: ekonomicznym, ekologicznym i społecznym. Przytoczono również wyniki badań empirycznych dotyczących funkcjonowania SRI w praktyce.

W kolejnych trzech rozdziałach zwrócono uwagę na specyfikę branżową raportowania CSR. W rozdziale piątym przedstawiono problem raportowania informacji z zakresu CSR w branży ubezpieczeniowej. Zaprezentowano informacje niefinansowe ujawniane przez polskie zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji. Poddano analizie zawartość informacyjną raportu społecznego PZU SA (jest to jedyny podmiot na rynku ubezpieczeniowym przygotowujący raport społeczny) oraz dokonano przeglądu informacji niefinansowych publikowanych przez zakłady ubezpieczeń na stronach internetowych. Badaniami objęto wszystkie polskie zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji wg stanu na 31 grudnia 2015 r. Analizie poddano w sumie 46 stron internetowych. W rozdziale zaprezentowano bliżej te z nich, które zawierały informacje na temat CSR.

Za branżę szczególnie zaawansowaną w procesie ujawniania informacji z zakresu CSR jest uważana branża energetyczna. Ma ona kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego kraju, jest ważnym pracodawcą i zaspokaja potrzeby znacznej liczby klientów. Jednocześnie należące do niej spółki eksploatują zasoby naturalne i prowadzą działalność uciążliwą dla środowiska. W rozdziale szóstym poddano ocenie znaczenie CSR w działalności spółek energetycznych oraz przedstawiono informacje na ten temat ujawniane w raportach rocznych i raportach społecznych przez wybrane spółki działające w Polsce, takie jak: Grupa Kapitałowa Enea SA, Grupa Kapitałowa Energa SA, Grupa Kapitałowa PGE Polska Grupa Energetyczna SA oraz Grupa Kapitałowa Tauron Polska Energia SA.

W rozdziale siódmym przedstawiono podstawowe zagadnienia związane z systemem opieki zdrowotnej oraz przybliżono problem realizacji koncepcji CSR przez jednostki służby zdrowia. Podmioty świadczące szeroko rozumiane usługi medyczne czy wykonujące prace na rzecz sektora medycznego wprowadzają coraz częściej rozwiązania CSR do swojej praktyki zarządczej. W rozdziale zaprezentowano szczególny charakter jednostek służby zdrowia, które ze względu na swoją wyjątkową pozycję, w pewnych sytuacjach traktowane są jak przedsiębiorstwa, a w innych nakłada się na nie obowiązek realizacji celów publicznych. Chociaż koncepcja CSR rozwinęła się głównie w świecie biznesu i firm sektora prywatnego, także organizacje z sektora ochrony zdrowia widzą konieczność uwzględniania swojego oddziaływania na społeczeństwo i środowisko. W rozdziale zaprezentowano realizację koncepcji CSR w wybranej jednostce sektora ochrony zdrowia – Grupie Scanmed.

W ostatnich dwóch rozdziałach książki przybliżono wybrane wyniki badań zagranicznych wiążących się z problematyką CSR i rachunkowości. W rozdziale ósmym przedstawiono te z nich, które dotyczą oceny wpływu raportowania CSR na kształtowanie wyniku finansowego. W rozdziale zaprezentowano pojęcie CSR oraz sposoby jej pomiaru. Przybliżono najczęściej stosowane w pracach empirycznych miary raportowania społecznej odpowiedzialności biznesu, takie jak: indeks reputacji, indeks Rady ds. Priorytetów Ekonomicznych, indeks Moskowitza, ocena ratingowa KLD, indeks ASR, ocena na podstawie baz danych SiRi Pro oraz EIRIS. Następnie omówiono możliwe relacje pomiędzy raportowaniem CSR a jakością sprawozdań finansowych, w tym szczególnie jednym z atrybutów jakości – zarządzaniem zyskami. W rozdziale dokonano także przeglądu wybranych badań empirycznych dotyczących wpływu raportowania CSR na aktywne kształtowanie wyniku finansowego.

W dziewiątym rozdziale podjęto problem zależności między wynikami finansowymi, ryzykiem i kosztem kapitału a CSR. Zwrócono w nim uwagę na fakt, że ujawnienia dotyczące CSR zmniejszają ryzyko i niepewność towarzyszące jednostkom gospodarczym. Dodatkowo większy zakres ujawnień powoduje zmniejszenie asymetrii informacyjnej, a zatem również żądanie wyższej stopy zwrotu dla inwestorów i wyższej stopy procentowej przez kredytodawców. W rozdziale podkreślono, że CSR jest jednym ze skutecznych narzędzi zmniejszania ryzyka firmy. Omówiono CSR w kontekście teorii ujawnień księgowych i powiązania CSR z kosztem kapitału. Zwrócono uwagę na fakt, iż CSR może być traktowana jako substytut ujawnień zmniejszających koszt kapitału. W rozdziale omówiono także wybrane wyniki badań dotyczących zależności pomiędzy ujawnieniami z zakresu CSR a kosztem kapitału.

Należy podkreślić, że niniejsza książka nie wyczerpuje złożonej problematyki CSR i jej ujęcia w rachunkowości. Stanowi jednak próbę wniesienia

wkładu w rozwój tego relatywnie nowego kierunku badań. Praca nad monografią pozwoliła autorom poszczególnych rozdziałów, reprezentującym dyscyplinę rachunkowości, dostrzec przejawy CSR w dziedzinach będących ich głównym obszarem naukowych dociekań. Proponują oni tę książkę pracownikom naukowym i wykładowcom wyższych uczelni, doktorantom i studentom oraz osobom zainteresowanym problematyką rachunkowości i CSR, mając nadzieję, że okaże się ona przydatna w ich pracy naukowej i praktyce zawodowej.

Na ostateczny kształt książki wpłynęły cenne uwagi zawarte w recenzji Pani prof. dr hab. Marzeny Remlein, za które autorzy składają serdeczne podziękowania. Autorzy pragną także podziękować Kierownikowi Katedry Rachunkowości Finansowej, Panu prof. dr. hab. Mariuszowi Andrzejewskiemu za stworzenie warunków do prowadzenia badań naukowych, których wynikiem jest niniejsza monografia.

Joanna Krasodomska